

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2010

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 29. 10. 2010 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

взаємодією з іншими людьми (див. табл. 2).

Як ми бачимо, як у 13-річних підлітків, так і у 14-річних, знаходять прояв статевоспецифічні розбіжності між діагностованими показниками. Соціально-адаптовані підлітки 13 років краще усвідомлюють ситуації, пов'язані з безпекою транспортних засобів, тоді як підлітки з девіантною поведінкою цього віку – взагалі не сприймають їх такі, що є небезпечними. Зокрема, переміщенням у просторі, умовами довільної та пізнавальної діяльності. Що ж стосується 14-річних підлітків, то соціально-адаптовані порівняно з їх ровесниками девіантними, відрізнялися достовірно вищим ступенем усвідомлення безпеки у ситуаціях, пов'язаних з переміщенням у просторі, умовами навчальної та пізнавальної діяльності та взаємодією з іншими людьми.

Таблиця 2

Статистично достовірні відмінності між соціально-адаптованими та підлітками з девіантною поведінкою 14 років за показниками, що характеризують рівень усвідомлення ними небезпечних ситуацій.

клас	Показник	Ф1	Ф2	Ф3	Ф4	Ф5	Ф6	Ф7
Соц.Адап. 8 кл	M	0,72	0,14	1,81	2,58	7,56	1,21	2,04
	d	0,69	0,41	0,94	0,74	2,63	0,77	1,23
Дев. Пов. 8 кл	M	0,76	0,13	2,05	2,57	8,39	1,63	2,23
	d	0,43	0,40	0,86	0,73	2,23	0,60	1,22
	t	1,16	0,38	3,93	0,29	4,92	5,00	2,27

В подальшому важливим є розгляд відмінностей у ступені усвідомлення безпеки після проведення колекційної роботи та з'ясування характеру впливу інтелектуальних особливостей на специфіку усвідомлення підлітками різної поведінки небезпечних ситуацій.

Висновки. Узагальнюючи зазначене вище, з точки зору впливу небезпечних ситуацій на формування життєвої перспективи підлітків з девіантною поведінкою, на нашу думку, дозволяють зробити такі висновки:

1. Проблема усвідомлення небезпечної поведінки підлітками є однією із актуальних для сучасної психології завдань. Її вирішення ускладнюється як суто методологічними розбіжностями в порозумінні феномену усвідомлення, так і зовнішніми факторами, що обумовлюють непередбаченість небезпечної ситуації.

2. Апробовано методику-опитувальник для визначення характеру усвідомлення небезпечних ситуацій, що виникають в життєдіяльності підлітків, який дозволяє фіксувати сім основних груп таких ситуацій, а саме: незадовільною навчальною діяльністю, транспортними засобами; переміщенням у просторі; використанням алкоголю, цигарок та наркотичних речовин; довільної та пізнавальної діяльності в несприятливих умовах, а також взаємодією з іншими людьми.

3. Встановлено, що соціально-адаптовані підлітки 13 - 14 років краще усвідомлюють небезпечні ситуації пов'язані з вживанням алкоголю, наркотичних речовин та палінням цигарок (21%), ніж підлітки з девіантною поведінкою, але менш всього усвідомлюють небезпечні ситуації з транспортними засобами. Крім того, ярко виражені статевоспецифічні відмінності в усвідомленні небезпечних ситуацій. Саме це ми будемо враховувати при розробці та впровадженні превентивних заходів та проведення психокорекційних технологій та програм.

Вважаємо, що одним з важливих напрямів формування життєвих перспектив підлітків з девіантною поведінкою сьогодні пов'язаний з тим, як буде розв'язуватися причинно-наслідкові дії в усвідомленні ними небезпечних життєвих ситуацій і конфлікти між приватно-орієнтованою моделлю поведінки, цінностями індивідуального успіху, які все більше сприймаються самими підлітками. Це в свою чергу може стати предметом подальших досліджень у формуванні життєвих перспектив підлітків з девіантною поведінкою. Адже афективним центром життєвих перспектив підлітків залишається вектор «Я-особистість» і «Я у світі», тобто тенденції самореалізації домінують над самопізнанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безопасное и ответственное поведение. В 3-х частях. / Под общ. Ред. А.Н.Сизанова. – М.: Тесей, 1998.- 200 с.
2. Бех І.Д. Обистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод.посібник. – К.:ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Воспитание трудного ребенка: Дети с девиантным поведением: Учеб.-метод. Пособ./ Под ред. М.И.Рожкова. – М.: Наука, 2001 – 234 с.
4. Оржеховська В.М., Пилипенко О.І. Концепція превентивного виховання дітей і молоді. – Учитель. – 2000. №1-3. – с. 6-11.
5. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. - К.: Либідь, 2003. - 376 с.
6. Шнейдер Л.Б. Девиантное поведение детей и подростков / Шнейдер Л.Б. – М.:СПб, 2006. – 86 с.

Резюме. В статье рассматриваются вопросы изучения и понимания безопасных сфер жизнедеятельности поведения подростков с девиантным поведением в процессе формирования их жизненной перспективы.

Summary. In the article directions of realization of technologies of correction of deviantnoy conduct of teenagers are examined from positions of conception of forming of their vital prospect.

УДК 159.947.5:[159.923.2:331.54]:159.922.8

Р.С. КУЛАКОВ

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Резюме. У статті висвітлено основні аспекти мотиваційного компонента професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці.

Ключові слова: професійне самовизначення, мотивація, старшокласники.

Актуальність проблеми професійного самовизначення обумовлена, перш за все тим, що в останні п'ятнадцять років під впливом політичних та економічних перетворень, непомітно змінювалася мотивація вибору професії молоддю, в результаті чого відбувається швидка та суттєва трансформація змісту та форм навчально-предметної діяльності молодшої особистості. В умовах постійних змін в різних галузях суспільства виникла потреба розглядати проблему формування мотиваційних чинників професійного самовизначення в ранньому юнацькому віці, які становлять базову основу в підготовці молодого покоління до суспільно-трудових відносин.

Проблема професійного самовизначення учнівської молоді посідає важливе місце у психології, оскільки стосується вирішального моменту у життєвому становленні особистості. Особливої актуальності вона набуває у ранньому юнацькому віці. У зв'язку з цим, центральним і досить складним завданням є формування в учнівської молоді здатності до свідомого та самостійного вибору майбутньої професії. Вирішення цього завдання багато в чому залежить від активної позиції самих учнів, від усвідомленості себе суб'єктом власного життя, прагнення до особистісної самореалізації, вміння виважено і самостійно приймати відповідальні рішення. Тому вивчення мотивації професійного самовизначення старшокласників може відкрити нові шляхи оптимізації даної проблеми. В останні роки в її дослідженні брали участь такі вчені, як В.Андрущенко, В.Аза, В.Журавський, В.Кремень, М.Михальченко, В.Огнев'юк, М.Перепелиця, В.Пилипенко, І.Прокопенко, А.Ручка, О.В.Мельник та ін. Разом з тим, аналіз наявної літератури показує, що не зважаючи на досить помітну кількість публікацій, є низка проблем, які потребують поглибленого аналізу. Серед них – систематизація факторів, які впливають на професійне самовизначення особистості, зокрема формування в учнів стійких професійних інтересів і правильно мотивованих професійних намірів, в основу яких покладено усвідомлення своїх власних професійно значущих психологічних особливостей, здатностей, а також соціально-економічних умов вибору професії.

Професійне самовизначення здійснюється в результаті комплексної взаємодії різноманітних чинників, де в якості внутрішнього стрижня виступає внутрішня (усвідомлена або не усвідомлена) мотивація, схильності, своєрідний "потяг" людини.

Теоретичні передумови розробки цієї проблеми вивчалися у психолого-педагогічних дослідженнях психічного розвитку особистості таких вчених, як Г.О.Балл, І.Д.Бех, М.Й.Боришевський, І.А.Зязюн, Г.С.Костюк, Н.Г.Ничкало, П.С.Перепелиця, В.В.Рибалка, В.А.Семиченко, О.В.Скрипченко та ін. Проблема мотивації професійного самовизначення поступово вичленовувалась у розробках таких вітчизняних психологів, як Б.Г.Ананьєв, О.Ю.Голомшток, Ф.М.Гоноболін, Є.О.Клімов, В.О.Моляко, В.Ф.Моргун, О.Г.Мороз, Д.Ф.Ніколенко, Н.А.Побірченко, В.В.Синявський, В.О.Сластьонін, М.Л.Смульсон, Б.О.Федоришин та ін. [3].

Особливе місце серед чинників, під впливом яких здійснюється процес професійного самовизначення особистості належить мотивації вибору професії, вироблення активної позиції в обранні оптимальних шляхів і засобів здійснення свого професійного самовизначення. Аналіз психологічної літератури з проблеми професійного самовизначення свідчить про те, що у дослідженнях акцент ставиться на необхідності вивчення ролі суб'єкта у цьому процесі. А це вимагає більш глибокого розуміння мотиваційних механізмів як таких, що забезпечують спонукання особистості, їх зіставлення з вимогами майбутньої професії, що є необхідним на всіх етапах професійного самовизначення. Українська психологічна наука має незаперечні здобутки у цьому напрямку досліджень, що представлені у працях М.Й.Боришевського, С.В.Васьківської, А.П.Коняєвої, С.Д.Максименка, І.П.Манохи, Ю.І.Машбиця, М.В.Савчина, Н.А.Тертичної, Т.Д.Щербан, В.І.Юрченко, Т.С.Яценко та інших. Проте, особливості мотивації у структурі професійного самовизначення учнів старших класів залишаються ще недостатньо вивченими. Гостра практична потреба в теоретичному осмисленні цих питань у нових соціокультурних умовах та значна соціальна значущість проблеми вибору майбутньої професії саме в старшому шкільному віці визначає актуальність обраної проблеми дослідження.

Розглядаючи особливості процесу формування професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці варто враховувати не лише рівень розвитку здібностей старшокласників, але й рівень розвитку інших особистісних властивостей індивіда, зокрема мотивації. Під мотивацією в психології розуміють сукупність факторів, що організують і спрямовують поведінку індивіда. В якості мотиваторів, згідно з Ільїним, можуть виступати моральний контроль, інтереси, переваги, схильності, зовнішня ситуація, власні можливості, бажання, інтереси та ін. Усі спонукальні джерела активності особистості об'єднуються поняттям мотиваційної сфери, яка включає потреби, інтереси, прагнення, захоплення, переконання, установки, ідеали, наміри тощо. Особливу роль у формуванні мотивів відіграють потреби. Найбільш повний перелік потреб людини визначив у своїй теорії А.Маслоу: фізіологічні потреби, потреби в безпеці, соціальні (афіліативні) потреби, потреба в повазі та потреба в самоактуалізації. Ієрархічна концепція потреб А.Маслоу демонструє, яку важливу роль в розумінні реальних мотивів трудової діяльності відіграють потреби, наскільки широким є діапазон людських потреб, яка їх значущість та які пріоритети в їх задоволенні [11].

Мотивація професійної діяльності відрізняється своїм специфічним характером у відношенні до мотивації поведінки. В психології виділяють кілька теорій, які намагаються дати пояснення мотивів професійної діяльності людини. Так, в своїй двохфакторній теорії Фредерік Херцберг виділяє дві групи мотивів, які розрізняються за своєю спрямованістю. Перша група мотивів (факторів-мотиваторів) пов'язана з характером і сутністю самої діяльності і спрямована на розв'язання виробничих задач. До них відносяться можливість досягнення успіху в роботі, наявність шансів просунутися по службі, визнання результатів роботи і їх публічне одобрення хороша оплата праці, можливість підвищити рівень професійної компетентності, почуття відповідальності, складність, різноманітність цікавий зміст роботи. Друга група мотивів пов'язана з самовираженням особистості, її внутрішніми потребами з одного боку, і з навколишнім середовищем - з другого. До них відносяться: задовільні умови праці, мінімум напруження і стресу, хороші стосунки з працівниками та керівником, гнучкий графік роботи. Задоволення цих потреб робить саму діяльність більш привабливою, проте, майже не впливає на підвищення продуктивності праці. Вони знижують або знімають почуття незадоволення роботою, але самі не можуть підвищити продуктивність праці, почуття задоволення роботою, а тому вони не здатні сформувати високу мотивацію діяльності.

Досить авторитетною в професійній психології є теорія мотивації Девіда МакКлелланда, який дотримується думки, що підвищення мотивації діяльності в значній мірі залежить від задоволення потреб більш високих рівнів. Вчений виділив три основні групи потреб вищого рівня: прагнення влади, прагнення успіху та прагнення співпричетності, приналежності. Прагнення влади виражається не лише у бажанні впливати на інших людей і керувати ними, але й продемонструвати своє

уміння успішно працювати та успішно керувати на різних рівнях та на різних керівних посадах. Люди з розвинутою потребою у владі, як правило, активні, енергійні, не бояться конфронтації, здатні відстоювати свої позиції. Потреба в успіху (мотивація досягнення) розглядається як відносно стійке прагнення людини до досягнення високих результатів в діяльності. Успіх розцінюється не як похвала або визнання з боку колег, а як особисті досягнення, як готовність брати участь у прийнятті складних рішень і нести за них персональну відповідальність. Прагнення до визнання - це бажання показати свою спроможність бути лідером, мати свою власну думку і вміння переконувати навколишніх у своїй правоті. На думку МакКлелланда, необхідно задовольняти бажання тих, хто прагне влади, бо вони здатні продемонструвати свої переваги, коли обіймають ті посади, яких прагнуть.

У працях Д.Аткінсона і Х. Хекхаузена обґрунтована стратегія трудової поведінки, яка спрямована на уникнення невдач. Вони звернули увагу на те, що потреба в успіху повинна вивчатися у комплексі з прагненням уникнення невдач. Сам характер діяльності визначає значущість професійної мотивації, яка актуалізується в певній ситуації. Потреба у співучасті співпричетності, прагнення бути членом певної соціальної групи визначає не лише сферу професійної діяльності, але й характер виконання професійних обов'язків. Теорія мотивації В.Врума пов'язана з очікуваннями, сподіваннями особистості. Згідно з цією теорією, не лише потреба є необхідною умовою мотивації для досягнення цілі, але й певний тип поведінки, який обирає для себе людина. Сподівання визначається як очікування певної події. Проте активне прагнення досягнути в цій ситуації певної цілі залежить від трьох змінних (факторів). По-перше, це - сподівання (оцінка вірогідності), що передбачувані зусилля дадуть очікувані результати. Якщо взаємозв'язку між затраченими зусиллями й очікуваними результатами немає, мотивація слабне або зникає. Відсутність взаємозв'язку може бути з різних причин: через недостатню підготовку працівника, через неналежну організацію праці тощо. По-друге, якщо немає взаємозв'язку між очікуванням винагороди та отриманими результатами, мотивація також може спадати. Третім фактором може бути валентність (рівень цінності) отримуваної винагороди для конкретної особи. Отже, загальна мотивація визначається як функція трьох описаних вище взаємозв'язків.

Л.Портер і Е.Лоулер доповнили модель В.Врума. В запропонованій ними моделі досягнення результатів залежить: 1) від цінності ("вартості") винагороди; 2) ступеня реального задоволення; 3) затрачених зусиль; 4) здібностей та індивідуальних особливостей людини; 5) усвідомлення людиною своєї ролі в процесі діяльності; Досягнуті результати залежать від трьох змінних: затрачених зусиль, здібностей і особистісних особливостей та усвідомлення людиною своєї ролі в процесі праці. Рівень затрачених зусиль залежить від цінності винагороди і впевненості в наявності тісного зв'язку між затратами зусиль і можливою винагородою (реального задоволення). Досягнення необхідних результатів веде до внутрішніх (почуття задоволення від виконаної роботи, самоповага, усвідомлення власної компетентності) та зовнішніх (похвала, премія, просування по службі) винагород. Задоволення виникає тоді, коли зовнішні і внутрішні винагороди сприймаються й оцінюються як справедливі. Саме ця оцінка впливає на сприйняття людиною майбутніх ситуацій і визначає її сподівання і мотивованість. Найважливішим висновком в цій теорії є те, що результативна праця сама по собі приводить до зростання задоволення, а тому саме цей момент (почуття задоволення за свою працю) є досить сильним мотивом у професійному самовизначенні та майбутній професійній діяльності людини. У даній концепції простежується ще одна залежність: почуття виконаної роботи і задоволення від цього почуття сприяють зростанню результативності праці [2; 9; 10].

Основними положеннями щодо проблеми мотивації у вітчизняній психології є положення, розроблені представниками діяльнісного підходу. За визначення О.М.Леонтьєва, діяльність являє собою складну систему, що розвивається, має свою будову, свої внутрішні зміни і перетворення. Діяльність кожної людини залежить від її місця в суспільстві, від того, як вона формується в індивідуальних і неповторних для неї обставинах. Характер і особливості діяльності визначаються потребами і мотивами, а її структура забезпечується певними діями й операціями. Таким чином, в діяльності виділяють дві сторони: мотиваційно-потребнісну і операційно-технічну. Потреби конкретизуються в системі мотивів, які являють собою складну ієрархію: основні, стрижневі мотиви, і додаткові, доповнюючі мотиви-стимули. Будь-яка діяльність, яка здійснюється суб'єктом, включає в себе мету, засоби, процес перетворення і результат, коли змінюється не лише об'єкт, на якого спрямована діяльність, але й сам суб'єкт. Діяльність розвивається функціонуючи і функціонує розвиваючись. Саморозвиток конкретної діяльності полягає у виникненні нових, прогресивних її елементів, замість існуючих старих. Становлення діяльності - це розвиток і суб'єкта, і самої діяльності. Професійне становлення суб'єкта виражається в розвитку його особистості та індивідуальності і здійснюється завдяки професійному самовизначенню [7].

Вивчення мотивів професійного самовизначення тісно пов'язане з проблемами психології особистості, з особливостями взаємозв'язку особистості і діяльності. Ці особливості обумовлені, з одного боку, особливостями психічної регуляції поведінки самої людини, особливостями її психічної сфери та особистісних якостей, а з другого - специфікою діяльності, її операційних, просторово-часових та інших характеристик. Процес розвитку особистості відбувається в результаті взаємодії цих двох факторів, кінцевим результатом якої є формування стійких зразків поведінки як в типових життєвих, так і в професійних ситуаціях, формування стійких особистісних якостей, найбільш адекватних для певного виду діяльності.

Під час професійного вибору та професійного навчання, в процесі професійного становлення та професійного вдосконалення, перекваліфікації та післядипломного навчання, побудови кар'єри та досягнення професійних успіхів, на всіх етапах розвитку людини як професіонала вона перебуває під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів. Об'єктивні - це вимоги, норми і обмеження, які висуває професія до праці людини і наявність у неї певних властивостей і особливостей, зокрема, професійних знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей. Суб'єктивні - це задатки і здібності кожного працівника, індивідуально-психологічні властивості і особливості його мотивації, рівень домагань, його самооцінка і здатність до захисту від помилок і невдач (Н.В.Самоукіна). Якщо система об'єктивних професійних вимог відповідає суб'єктивним особливостям і можливостям людини-професіонала, то ця людина визнається придатною до тієї професійної діяльності, яку обрала. Таким чином, професійна придатність визначається як сукупність психологічних і психофізіологічних особливостей людини, необхідних і достатніх для досягнення нею суспільно прийнятної ефективності праці. Професійна придатність забезпечує високу професійну ефективність праці при наявності у працівника спеціальних знань, умінь то навичок, вироблених під час навчання.

Виходячи з положення, що людина в процесі діяльності орієнтується на досягнення мети, варто наголосити, що не менш важливим для неї є задоволення процесуальних потреб, тобто мотивованість на сам процес діяльності. У зв'язку з цим, можна констатувати, що для людини важливими є як зовнішня (результативність), так і внутрішня (потреба в активності, в

переживанні задоволення від самого процесу діяльності) мотивація. Причому, коли результативні потреби і мотиви втрачають свою актуальність, процесуальні - під час активності і в результаті активності, навіть посилюються. Система процесуальних, внутрішніх потреб виступає фактором розвитку особистості, оскільки їй властиві ряд специфічних особливостей, які слугують стимулами до розвитку: прагнення новизни, прагнення самодетермінації (потреба бути собою, керуватися власними поглядами і думками), прагнення до самоактуалізації (реалізації свого "Я"), прагнення до активності та ін.

В.Д.Шадриков вважає, що в процесі професіоналізації особистості утворюються інтегративні ансамблі (симптомокомплекси) якостей. Компонентний склад професійно обумовлених ансамблів постійно змінюється. Проте для кожної професії існують свої відносно стійкі ансамблі професійних характеристик, які в зарубіжній психології іменуються як ключові кваліфікації. Дослідженням ключових кваліфікацій займався німецький вчений Д.Мартене, який серед найбільш важливих називає такі: абстрактне теоретичне мислення, здатність до планування складних технологічних процесів, креативність, прогностичні здібності, здатність до самостійного прийняття рішень, комунікативні здібності, здатність до співпраці та співробітництва, надійність, працездатність, відповідальність тощо. В процесі професійного становлення зміст підструктур змінюється, відбувається інтеграція компонентів як на внутрішньоструктурному, так і на міжструктурному рівнях, що і призводить до утворення ключових кваліфікацій. Ключові кваліфікації, на погляд Мартенсона, забезпечують конкурентоздатність, професійну мобільність, продуктивність професійної діяльності, сприяють професійному зростанню, підвищенню кваліфікації та розвитку професійної кар'єри.

Отже, головна мета професійного самовизначення - поступове формування внутрішньої готовності до усвідомленої і самостійної побудови, корекції і реалізації перспектив власного розвитку (професійного), готовності самостійно знаходити особистісно значущі смисли в конкретній професійній діяльності. Виділення мотиваційних чинників професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці й досі лишається невирішеною проблемою, котра посідає важливе місце в творчому пошуку представників різних напрямів науки. Особливої актуальності набуває вона у площині психологічного аналізу, оскільки професійне самовизначення є не лише вибором суб'єктом тієї чи іншої професії, але і вибором стратегії і траєкторії професійного розвитку, тобто особистісно-індивідуальних смислів і перспектив власного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: Учебное пособие для ВУЗов. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 511 с.
3. Вітковська О.І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації: Монографія. – К.: Науковий світ, 2001. – 91 с.
4. Зарицька В.В. Мотивація досягнення та мотивація схвалення як детермінанти формування у старшокласників здатності до самореалізації // Соціальні технології. – К.: КНУ ім. Т.Шевченка, 2004. – Вип. 22. – С. 108-117.
5. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: Учеб. пособие для студентов ВУЗов. – Ростов на Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
6. Комінко С.Б., Кучер Г.В. Диагностика професійної спрямованості / Крайні методи психодіагностики: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 406 с.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / Избранные психологические произведения: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 2. – С. 94-231.
8. Побірченко Н. Профорієнтація в системі професійно-технічної освіти // Психолог. – 2006. – № 30. – С. 3-16.
9. Подтикан В.Г. Особливості формування мотиваційної сфери особистості // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 9. – С. 29-36.
10. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
11. Титаренко Т., Панок В. Старший шкільний вік: рефлексія, самовизначення, вибір професії, життєві плани / Основи практичної психології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Панка. – К.: Либідь, – 2001. – 536 с.
12. Чирков В.И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека // Вопросы психологии. – 1996. – №3. – С. 116-132.

Резюме. В статье освещены основные аспекты мотивационного компонента профессионального самоопределения в раннем юношеском возрасте.

Summary. The article deals with main aspects of motivation component of professional self-identification during junior adolescent age.

УДК 159.964.21

О.М. ЛИСЯК

ПРОБЛЕМА ВНУТРІШНЬОЇ КОНФЛІКТНОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

Резюме. У статті висвітлено основні аспекти проблеми впливу внутрішніх конфліктів у системі ціннісних орієнтацій на розвиток особистості.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісно-сміслова сфера особистості, внутрішня конфліктність

Постановка проблеми. Система ціннісних орієнтацій є основним регулятором розвитку особистості. Розвиток даної системи відбувається в процесі діяльно-опосередкованого засвоєння суб'єктом культурно-історичного досвіду і обумовлюється його внутрісистемними перетвореннями. Зміни в системі ціннісних орієнтацій виражаються певною мірою у динаміці її внутрішніх конфліктів, усвідомлення і вирішення яких розкриває напрямки самоактуалізації особистості. Тому, шляхом вивчення особливостей внутрішніх конфліктів у системі ціннісних орієнтацій, розкриваються основи розвитку особистості, а особливо спрямованості її самоактуалізації.

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Ігротерапія як засіб психологічної допомоги дітям і підліткам	4
Павелків Р.В. Проблема пошуку та впровадження інноваційних психолого-педагогічних технологій розвитку особистості в освітніх закладах	6
Воробійов А.М. Психологія перфекціонізму.....	9
Артемова О.І. Проблеми психологічного супроводу дезадаптованих учнів загальноосвітньої школи	12
Бабак К.В. Професійний розвиток особистості як психологічна проблема	14
Безлюдна В.І. Народження другої дитини як фактор розвитку материнської сфери	16
Бучко В.Б. Проблеми надання психологічної допомоги засудженим до позбавлення волі.....	18
Главінська О.Д. Проблема професійної самосвідомості та самоствердження у юнацькому віці.....	21
Демчук О.О. Психологічні закономірності організації професійного самовиховання майбутніх педагогів	23
Демянюк О.Б. Інтегративний підхід у контексті психологічної допомоги особистості	26
Джеджеря К.В. Цінності як смислова основа подолання особистісних комунікативних труднощів.....	28
Дружиніна І.А. До питання вивчення феномену ідентичності у сучасній психологічній науці	31
Жигайло О.О. Особливості розвитку свідомості та самосвідомості молодших школярів	34
Ілляш С.Д. Психологічні аспекти розвитку професійного саморозуміння майбутніх педагогів	36
Кириченко Н.А. Психологічні особливості цілетворення та цілепокладання	39
Корчакова Н.В. Вплив особистісних характеристик на формування рольової поведінки у сфері батьківства	43
Кравчук М.М. Проблеми впливу небезпечних ситуацій на формування життєвих перспектив підлітків з девіантною поведінкою	45
Кулаков Р.С. Мотиваційні чинники професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці	48
Лисяк О.М. Проблема внутрішньої конфліктності ціннісно-смислової сфери особистості.....	51
Маркович О.В. Психотерапевтична роль медичної сестри при спілкуванні з пацієнтами	54
Матейко Н.М. Особливості надання психологічної допомоги школярам, які проживають на екологічно несприятливих територіях.....	57
Мельник І.Я. Просоціальна поведінка як складова соціальної компетентності.....	60
Михальчук Н.О., Івашкевич Е.З. Організаційні основи догляду за психічнохворими в умовах стаціонарного лікування	63
Назарець Л.М. Посередництво психолога у вирішенні проблеми взаємодії батьків і дітей	67
Нестерук-Володимирець О.В. Психологічний супровід профільного навчання в позашкільному закладі нового типу – палаці дітей та молоді м. Рівного	69
Ніколайчук Г.І., Ніколайчук І.О. Проблема розуміння художнього тексту студентами вищої школи	73
Павелків В.Р. Особливості психодіагностики відхильної поведінки підлітків	75
Палагнюк В.В. Теоретичні засади психологічної допомоги в процесі професійної адаптації викладача-початківця ВНЗ	77
Пивоварчук Т.О. Психологічні особливості інтенсивного розвитку комунікативних здібностей студентів у процесі вивчення іноземної мови.....	79
Рибак В.А. Психологічні засади формування самоставлення студентів з особливими потребами	82
Косарєва О.І., Рудь Г.В. Особливості прояву механізмів психологічного захисту в підлітковому віці	84
Савуляк В.О. Корпоративна культура як чинник особистісного зростання працівників організації.....	87
Садова І.І. Соціально-психологічні проблеми сімей, пов'язані з вихованням дітей з особливими потребами у контексті загальної ситуації в Україні	89
Созонюк О.С. Концептуальні засади коучингу як форми психологічної допомоги.....	92
Сторож О.В. Психологічні особливості творчої соціалізації особистості на етапі ранньої юності	95
Хомич І.С. Самовідношення у молодшому шкільному віці	98
Цуканова М.С. Соціально - психологічна допомога та реабілітація бездоглядним і безпритульним дітям у притулку	100
Чала Ю.М. Проблема розвитку особистісного досвіду психолога під час тренінгової роботи та шляхи її розв'язання	103
Череп В.Ю. Психологічний супровід молодшої сім'ї з первістком: основні напрямки	106
Шмига А.І. Недоліки організаційної культури як одна з причин професійного «вигорання», превентивні методи та шляхи подолання	108
<i>Відомості про авторів</i>	112

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія РВ № 540/93-Р від 03.11.2009 р.

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 22.10.2010 р. Підписано до друку 29.10.2010 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,14. Замовлення № 84/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20